

ЗНАЧЕННЯ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ ДЛЯ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ ТА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

Актуальність дослідження. Римський статут Міжнародного кримінального суду – це міжнародний договір, ухвалений на дипломатичній конференції в Римі 17 липня 1998 року, та який набрав чинності через чотири роки – 1 липня 2002 року. Даний документ є безсумнівно одним із основоположних актів у сфері регулювання відносин під час збройних конфліктів, адже саме цим договором було створено Міжнародний кримінальний суд.

Україна стала учасницею Римського статуту одразу в момент його прийняття, проте, питання ратифікації було розтягнене на десятки років, через різні погляди та думки щодо положень статуту в державних органах та загалом суспільстві. Найбільш гостро стояло питання притягнення до відповідальності українських військових за вчинення злочинів, передбачених даним статутом.

Проте, незважаючи на різнобічність поглядів щодо дії даного акту, Римський статут міжнародного кримінального суду був ратифікований Україною 21 серпня 2024 року та вже набув чинності для України (з 1 січня 2025 року). Це стало доволі обговорюваною в широкому колі осіб темою як на національному так і на міжнародному рівні.

Важливим аспектом обговорень став пункт про те, що Україна ратифікує Римський Статут із положенням, що протягом семи років після набуття ратифікацією чинності для України вона «не визнаватиме юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо своїх громадян за злочини, передбачені статтею 8 Римського статуту» [1].

В даній роботі ми розглянемо що саме зміниться для України після ратифікації нею Римського статуту в аспекті євроінтеграційного процесу, та яке юридичне та практичне значення має поправка щодо юрисдикції Міжнародного кримінального суду.

Метою дослідження є аналіз та опрацювання положень Римського статуту, наукових статей, позицій науковців та публічних осіб щодо питання ратифікації Україною Римського статуту та вплив цього факту на інтеграцію України в Європейський Союз а також значення поправки, що стосується притягнення до відповідальності саме українських військових.

Виклад основного матеріалу. Близько 15 років тому, у 2010 році питання інтеграції України в Європейських Союз, створення тісних та дружних взаємовідносин України з європейським суспільством почало набирати все більшого розголосу та популярності серед населення України. Державотворці, звіс-

но, керуючись настроями та ідеями суспільства почали довгий шлях зближення України та Європи.

Впродовж довгих 15 років Україна зіткнулась з багатьма труднощами на шляху до Європейського Союзу. Початок терористичних дій в Донецькій та Луганській областях в 2014 році, революція в країні та загальна невизначеність суспільства віддалило Європу, що не хотіла зав'язувати відносини з країною, яка перебуває в стані гібридної війни.

Проте, це не стало на заваді укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 21 березня 2014 року. Ця угода стала початком безперервного зближення України та ЄС, адже основними цілями Угоди, відповідно до статті 1, є: сприяння поступового зближення Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, запровадження умов для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод та інше [2].

З розгортанням воєнних дій на нашій території, та особливо після повномасштабного вторгнення РФ в Україну нагальним постало питання притягнення до відповідальності російських військових, які щодня вчиняють дії, вчинення яких заборонено будь-якими міжнародними документами. Тут для України важливе значення мають Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року і Додаткові протоколи до них 1977 року, Гаазькі конвенції та декларації 1899 і 1907 а також вже згаданий Римський статут МКС.

Проблематика повноцінного застосування Римського статуту полягав у тому, що він не був ратифікований Україною. Розуміючи важливість та нагальність цього питання Президент України, як суб'єкт законодавчої ініціативи, подав на розгляд Верховної Ради України Проект Закону про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього (№0285) [3].

За предметом правового регулювання проєкт Закону охоплюється зобов'язаннями України в межах Розділу II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» та Розділу III «Юстиція, свобода та безпека» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [2].

Варто підкреслити, що у Висновку щодо проєкту Закону України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього», виданого комітетом Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу вказано, що порушені у проєкті Закону питання зазначені також у Висновку Європейської Комісії щодо заявки України на членство в ЄС від 23 червня 2022 року та рекомендаціях Європейської Комісії, що пред-

ставлені у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року від 8 листопада 2023 року [4].

Безпосередньо закон про ратифікацію був прийнятий досить швидко, а саме 21 серпня 2024 року. Загалом текст закону закріплює факт ратифікації Римського статуту та визнання Україною юрисдикції Міжнародного Кримінального Суду (щодо злочинів, передбачених статтями 6, 7, 8 Римського статуту, починаючи з 21 листопада 2013 року, а також щодо злочину, передбаченого статтею 8bis Римського статуту, починаючи з 17 липня 2018 року [5]) з такими заявами:

1) до підпункту (а) пункту 1 статті 87:

«Україна заявляє, що прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво можуть надсилатися як дипломатичними каналами, так і безпосередньо до Офісу Генерального прокурора (з питань розслідування та судового розгляду) або до Міністерства юстиції України (з питань виконання вироків та інших рішень Міжнародного кримінального суду, ухвалених за результатами розгляду справи)»;

2) до пункту 2 статті 87:

«Україна заявляє, що прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво та будь-які документи, що до нього додаються, мають надсилатися українською мовою або супроводжуватися перекладом на українську мову»;

3) до статті 124:

«Україна заявляє, що протягом семи років після набрання Римським статутом чинності для України вона не визнає юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, зазначених у статті 8 (з урахуванням поправок), коли, ймовірно, злочин було вчинено її громадянами» [5].

Варто зауважити, що прийняття застережень, зокрема що стосується юрисдикції Міжнародного кримінального суду (ст.124 Римського статуту) не суперечить положенням самого статуту, адже згідно зі статтею 19 Віденської конвенції про право міжнародних договорів держава може при підписанні, ратифікації, прийнятті або затвердженні договору або приєднанні до нього формулювати застереження, за винятком тих випадків, коли:

а) це застереження забороняється договором;

б) договір передбачає, що можна робити тільки певні застереження, до числа яких це застереження не належить;

с) у випадках, які не підпадають під дію пунктів «а» і «б», - застереження є несумісним з об'єктом і цілями договору [4].

Оскільки дане застереження не стосується жодного з цих пунктів, то його прийняття є абсолютно законним та доволі завбачливим з боку українських законотворців. Окрім того, правом застереження із 124 статтею також в минулому користувались Франція та Колумбія, що ніяк негативно не вплинуло на правові порядки в суспільстві [1].

Проблемою, що була однією з причин сумнівів та критичного ставлення суспільства до ратифікації даного статуту було побоювання про те, що після

ратифікації українських військових буде чекати негайне засудження та переслідування з боку МКС.

Виконавчий директор Української Гельсінської спілки з прав людини Олександр Павліченко пояснював ВВС Україна, що МКС зможе притягти до відповідальності українця, тільки якщо національна правоохоронна система «не може» чи «не хоче» цього зробити «необхідним чином».

Також, у своєму липневому інтерв'ю Голосу Америки заступниця голови Офісу президента Ірина Мудра підкреслила, що оскільки Україна у 2014 та 2015 ухвалила дві заяви про визнання юрисдикції МКС, він вже може притягувати громадян України до відповідальності і нових ризиків ратифікація Римського статуту не несе [6].

Якщо ж говорити про можливі арешти винних осіб, то зараз МКС зосередив свою увагу на арешті осіб саме з боку РФ: 17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордери на арешт Володимира Путіна та дитячого омбудсмена Росії Марії Львової-Белової. Їх звинувачують у незаконній депортації дітей з України до РФ у період з 24 лютого 2022 року [6].

5 березня 2024 року МКС видав ордери на арешт генерал-лейтенанта Сергія Кобилаша, який в період 2022–2023 був командувачем Дальньої авіації Повітряно-космічних сил, та адмірала ВМФ Росії Віктора Соколова, який командував Чорноморським флотом. Їх підозрюють у злочинах, скоєних щонайменше з 10 жовтня 2022 року по 9 березня 2023 року, тобто атаках на енергетику України [6].

25 червня 2024 року Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт ексміністра оборони РФ Сергія Шойгу та голови генштабу РФ Валерія Герасимова. У заяві на сайті МКС вказано, що Шойгу та Герасимову інкримінують удари по енергетичній інфраструктурі України, завдані з 10 жовтня 2022 року до 9 березня 2023 року [6].

Усіх перераховані росіяни можуть бути заарештовані на території будь-якої держави, що ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду.

Підсумовуючи зазначимо, що ратифікація Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду є безсумнівно явним кроком в сторону Європейського співтовариства з боку України. Варто розуміти, що ратифікація Римського статуту дозволить Україні отримати більше інструментів для притягнення російських воєнних злочинців до відповідальності.

Ратифікуючи даний документ Україна стає повноправним членом Міжнародного кримінального суду, тобто тепер в Україні з'являється ширше коло можливостей говорити та нагадувати про проблемність питання війни в Україні та притягнення росіян до відповідальності, за вчинені ними злочини щодо жителів України.

Окрім цього, Україна, як учасниця Римського статуту, зможе відстоювати свої інтереси в МКС. Зокрема, країна зможе брати участь в Асамблеї держав-учасниць МКС і формувати політику МКС, висувати свого кандидата на посаду

судді, затверджувати розподіл бюджету МКС, брати участь у виборах суддів та осіб на інші виборні посади [6].

Також приєднання України до МКС спростить доступ українцям до спеціального Цільового фонду МКС для потерпілих та підвищить шанси отримання компенсацій для потерпілих від російських злочинів.

Ратифікація, як і інші кроки на шляху до Європейського Союзу певним чином подають сигнали демократичному світу про те, що Україна бореться за свою незалежність та самостійність і готова робити безліч кроків на зустріч Європейського співтовариства, адже демонструє прихильність верховенству права, готовності врегульовувати міжнародні суперечки та бажання співпрацювати з Міжнародним кримінальним судом, що сприятиме забезпеченню покарання осіб, винних у скоєнні особливо тяжких злочинів, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства.

1. *Andreas Zimmermann. 'There's life in the old dog yet ...,' or: the news of the death of Art. 124 Rome Statute were premature. EJIL:Talk! Blog of the European Journal of International Law. August 20, 2024. URL: 'There's life in the old dog yet ...,' or: the news of the death of Art. 124 Rome Statute were premature – EJIL:Talk! (дата звернення 04.02.2025).*
2. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : від 21.03.2014 № 984_011 : станом на 30 листопада 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 05.02.2025).*
3. *Проект Закону про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : від 15.08.2024 № 0285. URL: Картка законопроекту - Законотворчість (дата звернення: 05.02.2025).*
4. *Висновок щодо проєкту Закону України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього»: від 20.08.2024. URL: Документ_1642536.pdf (дата звернення 06.02.2025).*
5. *Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 21.08.2024 № 3909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-IX#Text> (дата звернення: 07.02.2025).*
6. *Анастасія Одінцова. Рада ратифікувала Римський статут: що це таке та які можливості дасть Україні. New voice. 21 серпня 2024 року. URL: Ратифікація Римського статуту — що таке Римський статут і навіщо він Україні / NV (дата звернення: 08.02.2025).*

Сулима А. П. Значення ратифікації Римського статуту для України на міжнародному та державному рівні.

Дана стаття присвячена питанню щодо розуміння ролі ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду для України на міжнародному та державному рівнях.

В статті висвітлено шлях України до Європейського співтовариства, що й досі триває. Автором було опрацьована велика кількість нормативно-правових актів та на-

укових джерел, у яких з різних точок зору розглядалось питання ратифікації Україною Римського статуту, ризиків для наших військовослужбовців та статус України на міжнародній арені після прийняття цього важливого рішення.

Автором було зазначено про важливість прийняття такого рішення, адже ЄС неодноразово підкреслював обов'язковість ратифікації Україною Римського статуту, зокрема у Висновку Європейської Комісії щодо заявки України на членство в ЄС від 23 червня 2022 року та рекомендаціях Європейської Комісії, що представлені у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року від 8 листопада 2023 року.

Зрештою ратифікація даного документу супроводжувалась переліком заяв, одна з яких звучить так: «Україна заявляє, що протягом семи років після набрання Римським статутом чинності для України вона не визнає юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, зазначених у статті 8 (з урахуванням поправок), коли, ймовірно, злочин було вчинено її громадянами». Щодо цього у публічному просторі було надано багато коментарів з боку державних службовців.

Підсумовуючи численні публічні заяви, автором було зроблено висновок про те, що ратифікація Римського статуту не несе ніякої загрози українським військовослужбовцям, адже у 2014 та 2015 Україна ухвалила дві заяви про визнання юрисдикції МКС, він вже може притягувати громадян України до відповідальності і нових ризиків ратифікація Римського статуту не несе.

Щодо відношення європейської спільноти до України та питання притягнення до відповідальності українських військових, то автор доходить висновку, що передчасні побоювання не є доцільними, адже зараз Європейське співтовариство зосередило свою увагу, перш за все, на арешті та покаранні винних осіб з боку РФ: 17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордери на арешт Володимира Путіна та дитячого омбудсмена Росії Марії Львової-Белової.

В кінцевому результаті автор підкреслює саме позитивні сторони прийняття рішення про ратифікацію Римського статуту, як одного з ще одних кроків на шляху вступу України до Європейського Союзу.

Ключові слова: Україна, Римський статут, ратифікація, Міжнародний кримінальний суд, Європейський Союз, євроінтеграція.

Sulima A. P. The Significance of Ratification of the Rome Statute for Ukraine at the International and National Levels.

This article is devoted to the issue of understanding the role of ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court for Ukraine at the international and national levels.

The article highlights Ukraine's path to the European community, which is still ongoing. The author has analyzed a significant number of normative legal acts and scientific sources that discuss the issue of Ukraine's ratification of the Rome Statute from various perspectives, including the risks for our military personnel and Ukraine's status on the international stage after the adoption of this important decision.

The author emphasized the importance of making such a decision, as the EU has repeatedly stressed the necessity of Ukraine's ratification of the Rome Statute, particularly in the Conclusion of the European Commission regarding Ukraine's application for EU

membership dated June 23, 2022, and the recommendations of the European Commission presented in the Progress Report on Ukraine within the EU Enlargement Package 2023 dated November 8, 2023.

Ultimately, the ratification of this document was accompanied by a list of statements, one of which reads: «Ukraine declares that for seven years after the Rome Statute comes into force for Ukraine, it will not recognize the jurisdiction of the International Criminal Court regarding the crimes specified in Article 8 (taking into account amendments), when it is likely that the crime was committed by its citizens.» Many comments from government officials have been provided in the public space regarding this matter.

Summarizing numerous public statements, the author concluded that the ratification of the Rome Statute poses no threat to Ukrainian servicemen, as in 2014 and 2015 Ukraine adopted two statements recognizing the jurisdiction of the ICC, which can already hold Ukrainian citizens accountable, and the ratification of the Rome Statute does not bring new risks.

Regarding the attitude of the European community towards Ukraine and the issue of holding Ukrainian military accountable, the author concludes that premature fears are unwarranted, as the European community is currently focused primarily on the arrest and punishment of guilty parties from Russia: on March 17, 2023, the International Criminal Court in The Hague issued arrest warrants for Vladimir Putin and Russia's children's ombudsman Maria Lvova-Belova.

In the end, the author emphasizes the positive aspects of the decision to ratify the Rome Statute as one of the steps towards Ukraine's accession to the European Union.

Keywords: Ukraine, Rome Statute, ratification, International Criminal Court, European Union, Eurointegration